

Sumari

Agraïments	9
Pròleg.....	11
Notes sobre el vocabulari i les transcripcions.....	17
Introducció abans de començar el viatge. El context històric de la primera expansió de l'islam	21
ELS VIATGES	
Primer viatge. L'habitació de Khomeini. Viatge al principal centre de pensament xiïta d'Iran	31
Segon viatge. Orgull persa. El sufisme i la visió iraniana de la història i del poble àrab.....	99
Tercer viatge. Encens i mística. Viatge a la tomba d'un xeic alauita a Turquia.....	109
Quart viatge. Xiïisme rebel. Viatge a Bahrain durant la commemoració xiïta de l'Aixura	133
Cinquè viatge. Turisme polític xiïta. Viatge als centres de pelegrinatge xiïta a Síria.....	179
Glossari de termes islàmics	191
Expressions en àrab i persa que apareixen en el relat	199
Persones que apareixen en el relat	201

BREU GUIA DEL XIISME

Mapa de l'islam al món	211
Mapa del món xiïta	213
Branques de l'islam i del xiisme	215
Els pilars de l'islam sunnita.....	223
Els pilars de l'islam xiïta	225
Tribu, clan i família de Mahoma i dels imams xiïtes	227
Els imams xiïtes.....	229
Dones de la família dels imams xiïtes.....	231
Mort i tombes dels imams xiïtes	233
Localització de les tombes dels familiars més il·lustres de Mahoma.....	237
Altres llocs de pelegrinatge xiïta	239

Pròleg

El xiisme és una de les víctimes del desconeixement que envolta l'islam a casa nostra. Fins al punt que s'ha estès la idea que és la branca radical de l'islam. Però aquesta afirmació, a més de ser falsa, falta al respecte a un moviment religiós que, des del seu origen, ha estat fortament marcat pels conceptes de canvi i evolució, així com per una profunda noció d'espiritualitat.

Els prejudicis envers el xiisme són el resultat d'una circumstància geogràfica i una altra de política. D'una banda, els països islàmics més propers a Europa són de població musulmana sunnita. Per tant, els viatges per lleure o negocis es fan habitualment cap a societats sunnites. Mentre que els desplaçaments cap aquí en forma d'immigració estan protagonitzats per musulmans fidels a aquesta branca de l'islam, que és la que compta amb més seguidors al món i que, de forma general, no té un bon concepte del xiisme. Tanmateix, el fet que més ha afavorit la creació d'una imatge fosca del xiisme ha estat el xoc polític i mediàtic que ha enfrontat els Estats Units i bona part d'Occident contra el règim de la República Islàmica d'Iran. Certament, aquest país, oficialment xiïta i que s'autoproclama portaveu i defensor de l'islam,

ha encoratjat tota mena de moviments subversius al Pròxim Orient. Però, els mitjans occidentals, mancats de referents a l'hora d'explicar com és aquest Iran que planta cara a Washington, han reduït tota l'anàlisi del fenomen religiós iranià a una simple regla de tres mancada de sentit que ha reforçat la seva imatge sinistra. El raonament és el següent: si Iran és una dictadura teocràtica antioccidental, profundament religiós i el centre mundial del xiisme, aleshores els prop de dos-cents milions de xiïtes que hi ha al món han de ser per força radicals antioccidentals.

Durant massa anys hem cregut que aquest tòpic recurrent era la clau de volta que ens ajudava a entendre allò que ens era desconegut, tot i que no respon a la realitat. L'acceptació del clíxé ens instal·la en una segona fase en què les cròniques periodístiques destil·len una barreja de realitat i de ficció, d'informació i de rumor. Finalment, quan la presència d'aquest còctel d'idees preconcebudes i mitges veritats als mitjans i als discursos polítics es converteix en un fet habitual, les males cròniques sobre el món islàmic esdevenen la tònica general. A conseqüència d'això, i malgrat tot el que cada dia s'arriba a parlar i a escriure sobre l'islam, els estereotips al voltant d'aquesta religió són encara massa notoris. De fet, estan tan arrelats en l'imaginari col·lectiu que interfereixen en qualsevol intent de comprensió de l'islam en general i del xiisme en particular, creant llacunes importants de coneixement sobre la realitat del Pròxim Orient.

El terme *xiïta* ens és familiar, però, generalment, no sabem ben bé a què fa referència. Per això, cada cop que he tractat la realitat del Pròxim Orient amb amics, familiars i col·legues m'han plantejat els mateixos dubtes sobre el xiisme: “què és, d'on sorgeix, quines diferències hi ha amb el sunnisme, és realment la branca radical de l'islam...”. La insistència recurrent del meu entorn per saber-ne més m'ha animat a encetar aquesta obra amb

l'objectiu de respondre tots els seus dubtes d'una forma clara, amena i, alhora, fidedigna.

Quan, finalment, vaig decidir-me a posar fil a l'agulla, alguns amics musulmans em van recomanar que no escrivís sobre el xiisme i que em dedicés a una altra cosa, perquè el meu llibre podria ser interpretat per les ments més susceptibles com un nou intent d'Occident de cercar divergències entre les sectes de l'islam per fracturar la comunitat, amb l'objectiu final d'enfrontar els musulmans sunnites amb els xiïtes. En un sentit semblant, d'altres m'alertaven del perill que les afirmacions, els detalls i els matisos que hi exposo puguin ser trets de context i aprofitats maliciosament, tant per aquells que odien sense pietat el que l'islam representa com pels que en tenen una visió idíl·lica i el defensen incondicionalment. A tots els vaig respondre que, precisament, la manca de coneixement que hi ha sobre l'islam xiïta m'anima a completar aquest relat, que, simplement, pretén explicar en els justos termes què és el xiisme a partir de la meva experiència personal. És a dir, a través del relat dels meus viatges, de les converses amb qui m'he anat trobant pel camí i del resultat d'anys de reflexions al voltant d'aquesta comunitat religiosa tan desconeguda al nostre país, però, alhora, tan present en les cròniques d'actualitat a conseqüència dels conflictes que castiguen el llevant mediterrani.

Viure al Pròxim Orient m'ha permès descobrir de primera mà la realitat apassionant però absolutament desconeguda a casa nostra dels xiïtes. Seguidors dels imams, rebels i concentrats a Iran, el sud del Líban i el golf Pèrsic, els xiïtes són també, i per sobre de tot, una comunitat amb un fort sentiment d'haver estat maltractada per la història i que lluita des de temps immemorials per fer-se un forat en els cercles de poder. Això ja passava al segle VII, quan els nets de Mahoma guerrejaven contra un govern

que consideraven injust, i continua passant avui en dia en països com Kuwait, on la presència d'un sol ministre xiïta al govern provoca les més irades protestes dels sectors islamistes sunnites.

La lluita pel poder polític i les revolucions són, sens dubte, els aspectes més populars del xiisme. Però n'hi ha d'altres molt interessants que, generalment, no transcendeixen els seus propis cercles, com l'apassionant història dels xiïtes turcs, des de sempre molt actius en els moviments d'esquerra, que en derrotar els sunnites més radicals que els nostres llibres d'història identifiquen com a dreta, van esdevenir els grans protagonistes de la transformació del seu país en un estat laic. Com la profunda espiritualitat del xiisme, que ha quallat en moviments sufís, de dervixos i de sectes que practiquen un islam absolutament heterodox. Com el cas dels alauites, comunitat religiosa que no accepta conversos i creu en la reencarnació. Com la forta personalitat del poble persa, que ha impregnat la doctrina xiïta i l'arquitectura religiosa del seu caràcter orgullós i volgudament diferent dels seus veïns àrabs. Com les increïbles coincidències entre l'esperit xiïta i el catòlic, entre la passió de Jesús i el martiri de l'imam Hussein, entre la veneració catòlica de la Verge Maria i el paper central que ocupa en l'islam xiïta la mare de Hussein.

Tot això ho he après visitant les principals comunitats xiïtes del Pròxim Orient i parlant amb un munt de xiïtes que han sabut donar resposta als meus dubtes de la millor manera possible: explicant-me amb absoluta sinceritat tot allò que saben, senten i creuen, i portant-me tan a prop com els ha estat possible dels indrets i les persones que formen això que he anomenat "el cor de l'islam xiïta". De vegades m'han acompanyat a processons o a la tomba d'un familiar de Mahoma, d'altres m'han presentat un gran aiatol·là i també hem tingut temps per compartit un temps en família.

En aquest sentit, poso a disposició dels lectors les vivències i pensaments que he acumulat durant vint anys d'estudi del món àrab i l'islam —vuit dels quals al Pròxim Orient—, i que he il·lustrat, contrastat i enriquit amb les aportacions de diversos xiïtes que han col·laborat desinteressadament per fer aquesta obra tan acurada com sigui possible, amb el primer i únic objectiu d'explicar, de fer entendre i d'aclarir els dubtes sobre la qüestió que tant els neòfits en la matèria com els que ja en tenen alguna noció no veuen satisfets amb la consulta de les referències dels mitjans de comunicació ni dels llibres publicats sobre el tema. El relat dels meus descobriments està amanit amb els comentaris de collita pròpia que he considerat necessaris per explicar i aclarir la història, la doctrina i la societat xiïtes.

El context històric i religiós recollit en aquesta obra se centra en la branca principal del xiisme, la jafarita¹ —també anomenada “duodecimana” perquè reconeixen dotze imams—, que és la majoritària a Iran i la més important que hi ha per nombre de seguidors i per abast geogràfic a escala mundial. Els alauïtes àrabs i els alevís turcs als quals dediquem el tercer capítol també formen part del xiisme jafarita. El relat es completa amb una aproximació al sufisme i l'espiritualitat que es practiquen en aquesta part del món i que van més enllà dels límits marcats per la litúrgia xiïta.

Pel que fa a les altres dues branques del xiisme, les comunitats ismaïlites que comparteixen territori amb els jafarites són petites, però tenen una considerable presència a l'Índia. Cal recordar que els drusos, que viuen escampats per Síria, Líban i Palestina, tot i tenir origen ismaïlita formen una religió independent. Finalment, la versió zaidita del xiisme, que reconeix cinc

1. L'islam xiïta consta de tres branques: jafarita, ismaïlita i zaidita. Sobre l'estructura de l'islam xiïta, consulteu l'apartat “Branques del xiisme”.

imams i té una doctrina relativament propera al sunnisme, és majoritària al Iemen.

En la segona part del llibre trobareu una guia del xiisme on s'amplien les informacions i les dades apuntades en el relat: mapa del món islàmic, vocabulari islàmic, pilars de l'islam i arbres genealògics de Mahoma i dels imams xiïtes.

Finalment, vull afegir que tot això ho he fet sense cap intenció d'elevat ni menystenir el xiisme ni cap altra religió. Però, ahora, sense retallar ni deixar en el tinter per por de ser mal interpretat cap comentari ni idea que m'hagi semblat oportuna i necessària per aclarir què és l'islam xiïta.

En definitiva, aquest llibre us convida a fer un apassionant viatge fins a cinc indrets del Pròxim Orient que representen cinc visions i maneres de viure l'islam: el golf Pèrsic, Síria, l'Iran religiós, l'Iran nacionalista i Turquia. Coneixent a fons aquestes cinc sensibilitats podrem entendre el xiisme.

El llibre que teniu a les mans és, en certa manera, un bon complement de *Per entendre l'Iraq* (ed. La Campana), on es parla específicament dels xiïtes iraquians, la seva història, els vincles polítics i històrics amb Iran, els seus líders, el seu paper en la vida política i la violència sectària. També s'hi exposa el joc d'interessos entre els països del Pròxim Orient i s'explica la complexitat religiosa i ètnica de la regió. Després de l'Iraq, tot sembla indicar que la tensió política i l'atenció informativa s'ha traslladat al veí Iran, un país que és principalment i oficialment xiïta, fet que ha condicionat la relació amb els seus veïns des de temps immemorials. Per tant, és fàcil deduir que conèixer l'islam xiïta és el primer pas per ser capaços d'entendre la complexitat de l'Iran contemporani.

Notes sobre el vocabulari i les transcripcions

1. Hem evitat l'ús de conceptes i nomenclatures cristianes que els mitjans de comunicació acostumen a usar per referir-se a l'islam, tot i que ens puguin resultar familiars, com per exemple “clergue xiïta”. És evident que el significat d'alguns mots ha ultrapassat el seu àmbit inicial, però en aquest llibre hem evitat cristianitzar els termes referits a l'islam. He fet una excepció amb el terme *fonamentalista*, que, tot i sorgir en el món cristià protestant, defineix exactament la visió que tenen els grups islàmics literalistes de la religió i els textos sagrats. En el cas concret dels homes de religió, ens hi referim emprant els termes *ulema*, *xeic* i *mul·là*. Pel que fa als líders xiïtes, els anomenem pel títol pel qual són coneguts entre els musulmans: *doctor*, *hujjat al-islam*, *aiatol·là* o *gran aiatol·là*.

2. Quan algun dels nostres interlocutors menciona Al·là, l'hem traduït al català per *Déu*. Les grans religions monoteistes sorgides en la regió oriental de la Mediterrània creuen en el mateix déu, tot i que, tot sovint, els musulmans fan ús de la paraula Al·là en qualsevol idioma per referir-s'hi.

3. Hem escrit la paraula *islam* en minúscula, perquè així ho dicta la norma ortogràfica i perquè aquest ha estat el criteri usat per escriure el nom de la resta de religions mencionades en el llibre. De vegades se sent a dir que islam ha d'anar en majúscules perquè és més que una religió i que és una manera de viure, donant a entendre que els musulmans tenen present l'islam en totes les seves actuacions diàries. Considerem que aquest argument és vàlid pels seguidors d'absolutament totes les fes del món.

4. Respecte al nom del darrer profeta de l'islam, en comptes de la transliteració de l'àrab "Muhammad" ens hi referim com a "Mahoma" per evitar confusions, ja que és la forma tradicional en català per referir-nos-hi i és així com la immensa majoria de lectors el coneixen.

5. Pel que fa a la transliteració a l'alfabet llatí de les paraules i els noms d'origen àrab i persa, els escrivim de manera que la seva lectura s'aproximi tant com sigui possible a la pronúncia original. Amb tot, s'han omès els símbols de transliteració per representar sons que no existeixen en la nostra llengua, com per exemple la ء "hamza", la ع "ain", la ض "dad" o la ص "sad", i que la nostra oïda no distingeix d'una vocal, d'una "d" o d'una "s" convencionals, respectivament. Només hem mantingut una h per representar el so de hac aspirada de les lletres ح "ha" i ه "ha" de paraules adaptades al català com *gihad* i de noms propis com *Muhammad* o *Hussein*, i hem conservat les *y* dels noms estrangers, com *Yàhia* i *Yazid*. Les expressions islàmiques i els noms de personatges històrics s'han transcrit com sonen en àrab, excepte el nom de l'imam Reza (en àrab *Reda*), que està escrit com el pronuncien en persa. Es tracta d'un imam molt especial pels iranians perquè és l'únic enterrat en aquest país.

6. La transliteració d'alguns noms s'ha fet a partir de la pronúncia popular de les seves vocals que, de vegades, no coincideix

amb la de l'escriptura en àrab clàssic. Per exemple, escrivim *Hussein* i *Hezbollah* en comptes de *Hussain* i *Hizbol·là*.

7. El prefix patronímic بن ‘fill de’ que apareix en molts noms de persona es pot transcriure “ibn” o “bin”. Hem triat la segona opció perquè així és com s’acostuma a pronunciar quan apareix entre dos noms.

8. No apostrofem els articles i les preposicions davant les paraules àrabs que comencen per hac perquè la majoria s’han fet populars en català amb la pronúncia de la hac aspirada, com *de Hàfiz*, o *de Hussein*.

9. Per evitar confusions a les persones no familiaritzades amb la llengua àrab, l'article definit àrab ال apareix sempre transcrit “al”, tot i que sovint el so de la ل “lam” desaparegui, depenent de la lletra inicial de la paraula a la qual precedeix. Hem fet una excepció en les frases dels diàlegs pronunciades per boca dels meus interlocutors: “alaihi as-salam”, on s’ha adaptat la grafia de l'article ال a la pronúncia real.

10. L'article definit àrab ال apareix sempre transcrit “al”, seguit d'un guionet que el separa de la paraula a la qual precedeix. En canvi, l'“Al” que precedeix els noms dels clans i les tribus, com per exemple *Al Saïid*, آل سعود s'escriu sempre en majúscula i sense guió davant del nom perquè és un substantiu i no un article. Significa ‘clan’, ‘família’ o ‘tribu’.

11. Pel que fa als noms dels clans, tribus, imperis i califats àrabs, escrivim en majúscula el nom de l'estructura política, com Imperi omeia i Califat omeia, perquè així ho dicta la norma ortogràfica [com, p. ex. *Estat iranià*].

12. Apareixen escrites en cursiva les paraules que no són pròpies del català i que no figuren als nostres diccionaris, com *ruhul·là* o *màtam*, i també aquelles que hi apareixen, però en un sentit

imprecís o que no coincideix amb el que aquí volem expressar, com *taquiyya* o *intifada*. O bé hi apareixen, però amb una grafia que s'allunya molt de la seva pronúncia original, com *hadith*.

13. Escrivim Iran preferentment sense article.

14. Finalment, pel que fa a les dades exposades en aquest llibre referides als percentatges de població xiïta dels diferents països, cal recordar que, en general, no comptem amb censos oficials del nombre de fidels de cada branca de l'islam. Les xifres que aquí apareixen sense la citació de la font d'on s'han obtingut han estat recopilades per l'autor al llarg dels anys o bé són el resultat del contrast i la valoració de diverses fonts, algunes més de fiar que d'altres, passades pel sedàs del criteri de l'autor i de les persones consultades.

Introducció abans de començar el viatge

El context històric de la primera expansió de l'islam

Al segle VII, dos grans imperis rivals es reparteixen el Pròxim Orient. A l'oest, l'Imperi bizantí governa la península d'Anatòlia i s'estén fins a les actuals Síria i Egipte, poblades per comunitats cristianes assíries i coptes, respectivament. Les terres situades a l'est dels bizantins estan controlades per l'Imperi persa dels sassànides. Aquest estat oficialment de religió zoroastriana i cultura indoeuropea havia estès la seva autoritat sobre un seguit de pobles semítics que feien la funció d'estats satèl·lit que els separaven i, alhora, els protegien dels bizantins d'occident i de les tribus àrabs del sud.

Les dues primeres dècades del segle VII enfronten els dos imperis en un sagnant conflicte que els esgota les forces i els exhaureix els recursos. L'afebliment dels bizantins i els sassànides prepara el terreny per l'arribada del poder emergent àrab sorgit a la Meca i Medina, que durant aquells mateixos anys s'ha expandit per bona part de la península Aràbiga i comença a trucar a les fronteres del nord.

L'inici de la desfeta dels dos estats coincideix en el temps amb un dels capítols més rellevants en la història àrab: la mort de

Mahoma, darrer profeta de l'islam.¹ Segons les fonts clàssiques que han forjat la imatge del passat que la majoria dels musulmans accepten com a vàlida, el 632, el fundador i líder polític i religiós de la comunitat islàmica traspasa sense haver nomenat successor ni haver establert les normes per succeir-lo.² Aquell mateix dia, les famílies de comerciants més poderoses de la Meca imposen Abú Bakr al capdavant de la comunitat. Dos anys després, el primer califa³ mor i el seu company Umar, que durant aquell temps ja havia estat governant des de l'ombra, li pren el relleu.

L'ascens al poder d'Abú Bakr i Umar havia retornat les regnes de l'estat a la casta que governava la Meca abans de l'arribada de l'islam. És a dir, tornaven a dirigir la ciutat oasi les famílies de rics comerciants de tota la vida que, durant els primers anys de predicació de Mahoma, havien perseguit el profeta i els seguidors de l'islam per por de perdre el poder a mans d'una nova ideologia trencadora.

Amb tot, l'elit de la Meca va acabar assumint l'islam a causa de la seva acceptació popular i, en poc temps, la nova religió revelada va esdevenir el símbol de la unitat i del poder creixent dels àrabs. Les fronteres del jove estat s'havien estès des de Mesopotàmia fins a Egipte i una onada migratòria d'àrabs s'estenia en totes direccions. Alguns dels pobles ocupats es van islamitzar, per convenciment, per interès o per força. Però, en cap cas, aquest fet els va garantir la possibilitat de gaudir dels mateixos privilegis

1. L'islam té vint-i-cinc profetes i missatgers. Jesús és el penúltim profeta de l'islam i Mahoma, l'últim, el que tanca el cicle de revelacions divines. Per això l'Alcorà l'anomena "el segell dels profetes".

2. Això ho defensa la doctrina de l'islam sunnita, la majoritària. En canvi, l'islam xiïta afirma que Ali era el successor legítim de Mahoma i que el mateix profeta ho va anunciar abans de la seva mort.

3. Títol que designa la màxima autoritat política i religiosa de l'islam. La paraula *califa* vol dir 'successor' i deriva de l'arrel àrab *khalafa*, que significa 'darrere' i 'seguir'.

que la classe governant àrab arribada de la regió occidental de la península Aràbiga, especialment els membres de les famílies de la Meca. La insatisfacció en els territoris conquerits pel nou ordre era evident i es manifestava en capítols de violència que van afectar els mateixos califes.

El 644, un esclau persa⁴ assassina el segon califa, Umar. Amb tot, la transició cap al tercer califa no va ser convulsa. Durant el seu regnat, Umar havia creat un òrgan consultiu de personalitats al qual havia encarregat la tasca de nomenar un successor quan arribés el moment. La persona escollida per consens va ser Uthman bin Affan. Les fonts asseguren que no era un home amb gaire carisma, però va ser triat perquè era l'únic candidat que representava la vella oligarquia de la Meca. L'arribada al poder d'Uthman consolida la victòria de les grans famílies que havien acceptat la religió revelada a Mahoma per conveniència, però que mai no van combregar amb el nou ordre social que promulgava. De fet, Uthman es va dedicar a situar més membres de la vella classe dominant en els principals llocs de poder de l'Estat. Es va decantar, sobretot, per gent del seu clan.

La política d'Uthman d'afavorir els membres de determinats clans de la Meca provoca la reacció d'un grup de personalitats desafectes, entre les quals destaca Aixa, vídua de Mahoma, que organitza un moviment d'oposició. El moviment dirigit per familiars de Mahoma exigeix l'elecció d'un nou califa i, davant la negativa d'Uthman, s'hi revoltent i l'assassinen. L'any 656, Ali bin Abí Tàlib, que era cosí germà i gendre del profeta, i padrastre de l'assassí d'Uthman, és escollit quart califa, malgrat l'oposició frontal i bel·ligerant del clan del seu predecessor.

4. A la ciutat iraniana de Karaix hi ha un mausoleu dedicat a Abú Lulua Firuz, l'assassí del segon califa Umar.

En aquella època, les ciutats de la Meca i Medina havien començat a perdre pes polític davant les regions pròsperes del nord. En aquest context, els àrabs traslladen els seus interessos cap als dos pols de comerç i progrés científic de la regió: Mesopotàmia i Síria. D'una banda, Ali controla el seu imperi des de la nova capital, que va traslladar a Kufa, cap a l'oest, al sud de l'actual Iraq. Mentre que els seus rivals s'havien traslladat en sentit contrari, cap a l'est, a Damasc, a l'actual Síria. Els enemics d'Ali estan comandats per Muàwiyya, que era nebot del tercer califa Uthman i que va ser el fundador de la dinastia omeia.

Després de la traumàtica mort del tercer califa i el convuls ascens al poder d'Ali, el conflicte entre els dos bàndols de la Meca establerts en les seves noves capitals del nord està servit. El califa Ali s'enfronta a Muàwiya, però no pot sotmetre'l. Per la seva banda, el líder dels omeies reclama una nova elecció per triar califa i manté el pols militar amb el cosí de Mahoma. Finalment, les parts accepten un arbitratge per sortir de la crisi, fet que fa perdre a Ali molts seguidors. El principal grup de fidels que li dona l'esquena són els kharigites, que exigien la confrontació total amb la família dels omeies. Fins a la seva fragmentació en petits grups, al segle VIII,⁵ els kharigites van lluitar contra la centralització del poder polític que havia resultat de la creació de l'Imperi islàmic.

Després de l'arbitratge, Muàwiya s'apodera del control d'Egipte i Ali és assassinat a mans d'un kharigita per traïdor i per haver esclafat ell mateix una revolta kharigita. Poc després, el primogènit d'Ali, Hassan, segueix les passes del seu pare, renuncia al califat i cedeix tot el poder al seu rival omeia.

Aleshores, Muàwiya dirigeix una campanya per reforçar el caràcter àrab de l'imperi, que havia anat absorbint territo-

5. El moviment es va fracturar donant lloc a diverses escoles. Només la branca ibadita del moviment ha arribat fins als nostres dies. Té presència en diversos països, com Tunísia, i és majoritària al sultanat d'Oman.

ris habitats per pobles d'altres cultures. Quan mor, el 680, el pas del poder al seu fill Yazid inicia una dinastia hereditària, fet insòlit en la cultura àrab, que fins llavors havia mantingut la tradició tribal preislàmica d'escollir els líders de la comunitat per consens. La política engegada per Muàwiya i continuada per Yazid de garantir l'arabiat d'un estat amb seu a Damasc accelera la tendència a acaparar els llocs de poder per part de les famílies originàries d'Aràbia.

Pel que fa a l'altre pol de poder, l'Iraq, és molt lluny de Síria i les circumstàncies i les necessitats dels habitants de Mesopotàmia no coincideixen amb les dels pobles de la riba mediterrània propers a la capital. Això aplanava el terreny per al ressorgiment d'una nova oposició política a l'Iraq, on esclata una revolta fallida impulsada per un moviment forjat al voltant de la figura del fill petit d'Ali, Hussein, que és en bona part protagonista i figura omnipresent en els relats que exposo en aquest llibre.

En diversos capítols faig referència o descriu els detalls de la batalla de Karbalà, en la qual Hussein va ser martiritzat amb setanta-dos dels seus seguidors i que va provocar la fractura entre les dues branques principals de l'islam.

Els xiïtes⁶ de l'Iraq, que havien fracassat en temps d'Ali com a partit purament àrab en la seva lluita per fer-se amb el califat, van sumar el suport de les comunitats musulmanes no àrabs i van renéixer com a grup opositor de caràcter religiós sorgit a la perifèria multiètnica que s'enfronta a l'aristocràcia àrab de la capital. L'esperit de revolta no era en absolut aliè a la regió persa on s'havien establert els seguidors d'Ali. Cent anys abans, el

6. Els partidaris d'Ali formaven el que es coneixia com a *xia Ali* —*xia* vol dir 'partit', 'facció' o 'seguidors'— i amb el pas del temps van començar a ser coneguts simplement com a *xia* o *xiïtes*.

moviment mazdak sorgit de les classes mitjanes va estar a punt de fer caure l'Imperi sassànida.

Cal mencionar que alguns grups no àrabs van donar suport al govern omeia de Damasc, com és el cas de l'aristocràcia persa, que abandona el zoroastrisme i es converteix a l'islam ortodox dominant per gaudir dels privilegis econòmics que això els reporta. Però aquests moviments es limiten a l'elit i generen una reacció contrària en les classes populars, els comerciants i els pagesos perses, que es converteixen a les versions menys ortodoxes de l'islam, les que han estat més influenciades pel substrat de cultures anteriors i per l'herència local abans de l'arribada dels àrabs, i se sumen al partit d'Ali. Pel que fa a la ideologia dels rebels xiïtes, la diversitat d'orígens dels nou conversos a l'islam aporta al grup nombroses creences i tradicions pròpies de les seves religions i cultures locals, com la idea del messies o Mahdi, que ha d'aparèixer el dia del judici final, i de la qual en parlem àmpliament en aquest llibre.

L'aristocràcia d'origen àrab havia jugat un paper decisiu en el procés d'expansió de l'imperi. Però quan l'ampliació territorial s'atura, el poder militar deixa pas al desenvolupament de les ciutats, cosa que fa prosperar els artesans i els comerciants autòctons d'origen no àrab de les regions conquerides. En aquest moment de la història, es tanca la pàgina del lideratge indiscutible de la classe dirigent àrab arribada de la península Aràbiga, privilegiada i no productiva. El període de lluites fratricides entre les tribus àrabs fidels als omeies pel poder va ser el símptoma d'aquesta decadència.

L'afebliment de l'Imperi omeia a causa de les disputes tribals coincideix amb el creixement del moviment d'oposició política. Aquesta circumstància permet de gestar en la perifèria de l'imperi un contrapoder amb garanties d'èxit al voltant de la família dels

abbàssides, que es remunta a Muhammad bin Ali bin al-Abbàs, descendent d'un oncle de Mahoma. Quan els abbàssides prenen el poder i posen fi al Califat omeia, el cor de l'Estat bascula de Damasc fins al Khorasan,⁷ per acabar finalment, a Bagdad.

El califat d'Ali va ser breu i va finalitzar de manera traumàtica. Pel que fa al seu fill, Hussein va fracassar en l'intent de recuperar el poder per a la seva família. Finalment, setanta anys després de la mort de l'imam màrtir, el triomf dels abbàssides enceta la història d'un imperi que durant cinc segles va forjar una nova identitat que va ser tant àrab com persa, com islàmica.

Entre l'època de l'Imperi abbàssida i l'actualitat han passat molts segles i la història del món àrab i del món islàmic ha vist aparèixer i descompondre's tota mena de lideratges, organitzacions i ideologies. Però cal tenir present d'una manera especial els esdeveniments de les primeres dècades de l'islam per entendre la interpretació que fan de la seva pròpia història els musulmans que he trobat en el meu viatge al cor de l'islam xiïta.

7. Regió històrica que comprèn territoris de l'oest de l'actual Iran, de l'Afganistan i de l'Àsia central.

Primer viatge

L'habitació de Khomeini

Viatge al principal centre de pensament xiïta d'Iran

La primera impressió que tens quan baixes de l'avió i poses els peus a Iran és que l'esperit de l'aiatol·là Khomeini és ben viu. Si més no, això és el que ens volen fer creure les autoritats del país, que han col·locat la seva imatge en els llocs més visibles i han donat el seu nom als símbols i els espais més significatius, començant per la flamant terminal de vols internacionals on soc ara.

El retrat de l'impassible rostre de l'avi és per tot arreu. Presideix les dependències de l'aeroport internacional de Teheran des de diverses posicions privilegiades, cosa que li permet desplegar el seu esguard escrutador, de líder implacable, fins al darrer racó de la terminal. No té una mirada diàfana, ni transmet cap aire de transparència. Potser perquè els seus ulls són molt petits en relació amb l'ample front i amb l'espiral que forma el turbant negre característic dels aiatol·làs que li corona el cap i, també, amb la poblada barba blanca. A sobre, les seves grans celles arrufades amaguen bona part de la superfície ocular, fet que dota el personatge d'una aura misteriosa i inquietant. Allà on poso els ulls, me'l trobo, i camino pels passadissos amb la incòmoda sensació de dur la seva mirada amenaçadora clavada al clatell.

No és un fet banal, ni casual, que l'aeroport de la capital hagi estat batejat en honor d'aquest mul·là,¹ que el 1979 va ser capaç de posar fi a dos mil cinc-cents anys de monarquia i de fer trontollar els fonaments de l'*statu quo* de tota la regió. Els retrats i les expressions que projecten formen part de la parafernàlia usada per l'elit política i religiosa iraniana per recordar al món que les regnes del país més poderós del golf Pèrsic són a les seves mans. Khomeini és ara el nom de la porta d'entrada al país i la primera imatge d'Iran pels turistes estrangers i els milions d'iranians escampats pel món que tornen periòdicament a casa per a passar-hi les vacances.

Precisament, els iranians expatriats formen el gruix de passatgers dels vols que han aterrat aquest matí a Teheran. Els únics forasters que trobo a la cua del control de passaports i a l'oficina de canvi són pelegrins xiïtes àrabs que visitaran els llocs sants d'Iran i que comenten, amb ostensibles mostres de joia, que el rostre de l'aiatol·là Khomeini apareix en tots i cadascun dels bitllets de rials iranians que hi bescanvien. L'alegria respon al fet que una part significativa dels xiïtes dels països àrabs glorifiquen la figura de Khomeini i consideren el règim islàmic que va instaurar a l'antiga Pèrsia un model polític de referència.

Quan els pelegrins s'allunyen de l'oficina de canvi i el sotraqueig de les rodes de les seves maletes sobre les rajoles desiguals s'esvaeix terminal enllà, m'arriba el torn de comprovar en primera persona els estralls que la fragilitat de l'economia iraniana exerceix sobre la inflació i el valor de la seva divisa.

A través d'una finestreta oberta a la part inferior d'un gran vidre esquerdat, un funcionari descamisat i assegut en una cadira

1. Persona amb estudis de teologia i llei islàmica. S'usa, principalment, a l'islam xiïta. Al món sunnita, acostumen a emprar el terme *ulema* per referir-se als mestres, doctors i erudits.

d'oficina folrada d'escai que té un estrip considerable al respatller em demana quina moneda vull canviar. En pocs segons fa els càlculs i, a canvi de tan sols quatre bitllets, només un dels quals és de cent dòlars, em lliura més d'un centenar de paperets de colors, alguns d'un import rellevant. No cal saber de números per deduir que aquesta diferència en el canvi demostra que l'economia iraniana no està per llançar coets. De fet, la seva divisa fa molts anys que es devalua i, en la darrera dècada, la inflació anual ha oscil·lat entre el 15 % i el 40 %.² Ara tinc a les mans massa papers i el que havia de ser una operació tan senzilla com ficar els bitllets a la cartera amb un sol gest, amenaça de convertir-se en un espectacle al vestíbul d'arribades de l'aeroport. No tinc prou butxaques per tant bitllet, ni espai a la bossa penjada al coll on duc el passaport. Després de massa segons de vacil·lació amb l'enorme feix a la mà, prenc la decisió d'obrir la motxilla, llançar-los-hi de qualsevol manera, tancar la cremallera i sortir de l'aeroport amb discreció.

Els primers bitllets que gasto em serveixen per fer un mos i pagar un taxi que em durà encara més a prop del líder, fins al mausoleu de Khomeini, de l'imam Khomeini, com l'anomenen els seus seguidors, situat a pocs quilòmetres d'allà i a tocar de l'autopista que uneix l'aeroport i Teheran.

El taxi pren l'asfalt desert en direcció a la capital a una velocitat excessiva, cosa que provoca tota mena de tremolors i soroll de plàstics cruixits dins la cabina d'aquest cotxe vell i bregat en mil viatges i que, en algun moment de la seva llarga història, va perdre els cinturons de seguretat i una de les finestres del darrere. Malgrat tot, milers de tartanes com aquesta encara carburen i omplen de bullici les carreteres de tot el país gràcies a la mà dels

2. Banc Mundial. Inflació, preus al consumidor (% anual). <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG?locations=IR>

hàbils mecànics iranians, els mateixos que durant anys han mantingut en un estat acceptable la flota de l'aerolínia Iran Air, tot i que el bloqueig comercial i les sancions internacionals instigades pels Estats Units³ els han deixat sense peces originals de recanvi. Aquestes sancions venen de lluny i responen a dos moments de crisi que han marcat l'enfrontament entre Iran i Occident de les darreres dècades. Als anys vuitanta, la comunitat internacional acusava el nou règim de Teheran sorgit de la Revolució Islàmica de 1979 de promoure el terrorisme internacional i, a partir del 2006, de desenvolupar un programa d'enriquiment d'urani amb l'objectiu de fabricar armes nuclears.⁴

El neguit de saber que el més petit sot o cop de volant imprudent pot posar fi de manera tràgica i prematura a l'aventura que tot just he iniciat no s'esvaeix fins que el ramal de l'aeroport es fon amb la via principal que comunica Teheran amb el sud del país i per la qual circula un modest nombre de vehicles que, per la meua tranquil·litat, obliga el xofer a reduir la marxa. Això em permet relaxar-me i desviar la mirada del velocímetre. Ara miro a través de la finestra, que he tancat perquè la ràfega d'aire calent que hi entrava em cremava la cara, i fixo l'atenció en el paisatge.

El desert és d'una monotonia que, segons com, pot semblar romàntica, però que, a primera hora de la tarda, quan no fa gaire estona que he dinat, em resulta soporífera. Per no adormir-me, m'entreting llegint els senyals de circulació dels voral, que durant tot el trajecte s'alternen amb missatges religiosos impresos sobre plafons dels mateixos colors, dissenys i materials que els

3. Departament del Tresor dels Estats Units d'Amèrica. Sancions a Iran. <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-sanctions/sanctions-programs-and-country-information/iran-sanctions>

4. Nacions Unides. El Consell de Seguretat demana a Iran la suspensió de l'enriquiment d'urani abans del 31 d'agost o haurà de fer front a possibles sancions econòmiques i diplomàtiques. <https://press.un.org/en/2006/sc8792.doc.htm>

cartells que ens informen de les pròximes sortides o de les distàncies fins a la capital. Són força curiosos. Podríem dir que aquests cartells són un exemple de fins a quin punt la religió s'ha filtrat en l'estructura i l'esperit mateix de l'Estat i dels seus serveis. Em refereixo a la religió xiïta, és clar, perquè a més dels típics *alhamdu lil·là* ('Gràcies a Déu') o *ma xa Al·lah* ('El que Déu vulgui') que diuen els musulmans de tot el món, compto diversos missatges dedicats als imams del xiïisme Ali i Hussein, com *ya Ali* ('Oh, Ali'), *ya xahid* ('Oh, màrtir') o *ya Hussein* ('Oh, Hussein').

Un dels missatges, la professió de fe xiïta, és tan llarg que apareix en seqüències de tres cartells separats per uns pocs centenars de metres: *la ilaha il·lal·là* ('No hi ha cap déu excepte Déu') *wa Muhammadan rassulu-l·là* ('i Mahoma és el missatger de Déu') *wa Ali waliyul·là* ('i Ali és el company / amic de Déu').⁵ La professió de fe en un sol déu i en la missió profètica de Mahoma és comuna i present en totes les branques de l'islam, però els musulmans sunnites, que són majoritaris al nord d'Àfrica i a la península Aràbiga, no fan esment d'Ali.

Independentment de la versió del que ells anomenen *xahada*, tant si inclou la menció a Ali com si no, aquest testimoniatge en un Déu únic no és una frase qualsevol. La unitat divina és la idea fonamental a partir de la qual s'ha bastit la fe de l'islam. Per això, la recitació de la xahada és considerada un dels cinc pilars d'aquesta religió monoteïsta, juntament amb l'oració, l'almoïna, el dejuni durant el mes del ramadà i el pelegrinatge a la ciutat de la Meca.⁶

5. *Walí* es pot traduir com a *amic*, *company*, *proper* o *regent*. Es refereix a la persona que posseeix *walaya* ('amistat' amb Déu o 'autoritat religiosa'). De la mateixa arrel, *wilaya* significa 'autoritat política'. La *walaya* és un concepte molt important al xiïisme i es refereix a la naturalesa sagrada i a la funció social dels imams.

6. Sobre els pilars de l'islam sunnita i xiïta, consulteu l'apartat "Breu guia del xiïisme".

© Jordi Llaonart Larios, 2024
© d'aquesta edició: Pagès editors, S L, 2024
Sant Salvador, 8 — 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: agost de 2024
ISBN: 978-84-1303-567-3
DL: L 538-2024
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L
www.bobala.cat

◀ imprès a **lleida** ▶

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.